

ביאורי מקראות בספר שמואל

מאמר י

וְשֵׁם נֶעְלָה וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוָה לְפָנֶיהָ בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִי רָגְלֵינוּ

(שמואל א, א ג)

וְעָלָה הָאִשׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבֵּחַ לַה'
צְבָאוֹת בְּשָׁלֹה וְשֵׁם שְׁנֵי בָנֵי עָלִי חֲפָנִי וּפְנִיחָס כְּהֲנִים לַה'.

ההשתחויה - מטרת עלייתו של אלקנה

אלקנה עולה מעירו למשכן ה' שבשילה 'מימים ימימה' - כלומר, באופן קבוע¹. הפסוק אינו מזכיר זאת (ועל כך נקווה בע"ה לעמוד במאמר אחר), אבל כפי שפירשו חז"ל², הכוונה כאן היא לעליה לרגל, שנצטוונו עליה בתורה כמה פעמים: שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זָכוֹר אֶת פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת. וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פָּנֵי ה' רִיקָם: אִישׁ כַּמִּתְנַת יָדוֹ כְּבִרְפֹת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

אכן, הביטוי 'לראות את פני ה'' המוצג בתורה כעיקרה של העליה למקדש ברגלים, מוזכר רק בהמשך, בדבריה של חנה, כאשר היא מנמקת את אי עלייתה לרגל עם אלקנה. זמנה של העליה עוד יבוא, היא אומרת: "עַד יִגְמַל הַנֶּעֶר וְהִבָּאתִיו וְנִרְאָה אֶת פָּנֵי ה' וְיָשֵׁב שָׁם עַד עוֹלָם". גם שמואל יזכה לראות את פני ה', כמוכם. (אלא, שהוא גם יישאר שם לעולם).

אצל אלקנה, לעומת זאת, אנו מוצאים שהמפגש כולל בתוכו שתי פעולות, המהוות את עיקרה ומטרתה של עלייתו למקדש: לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבֵּחַ לַה' צְבָאוֹת. את עבודת הזביחה ניתן לראות כבר בתורה, ככלולה בתוך ראיית פני ה': וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פָּנֵי ה' רִיקָם (אך

1. על משמעותו המדויקת של הביטוי 'מימים ימימה' ועל הרמז הטמון בו, נעמוד בע"ה במאמר נפרד.

2. תנא דבי אליהו רבה ח, ובעוד מקומות.

אנו נבקש לעיין עוד ולמצוא בזה רבדים נוספים, במאמרי ההמשך בע"ה; אבל עבודת ההשתחויה היא חידוש שלו, כיון שהיא לא נזכרת בתורה בהקשר של עליה לרגל.

חכמינו ז"ל, כפי הנראה בעקבות אלקנה, הוסיפו זאת בנוסח התפילה, הנאמרת במוסף לשלש רגלים: "וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוּלִים לַעֲלוֹת, וְלִרְאוֹת, וְלִהְשָׁחוֹת לַפָּנִי, וְלַעֲשׂוֹת חֻבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירְתָּךְ"; "וְשֵׁם נַעֲלָה וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוָה לַפָּנִי בְּשֵׁלֶשׁ פַּעַמִּי רְגְלֵינוּ, כְּפָתוּב בְּתוֹרְתָךְ שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים בְּשָׁנָה יִרְאָה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ".

מדובר למעשה בחידוש גדול, משום שלא רק שבעליה לרגל לא נזכרת ההשתחויה, והיה מקום לומר שהיא נכללת ממילא בהראות את פני ה' - אלא היא לא מוזכרת בכל התורה כולה, מלבד בפעם אחת בפרשת הבאת בכורים: "וְהִנַּחְתּוּ לַפָּנִי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לַפָּנִי ה' אֱלֹהֶיךָ".

מניין לקח אלקנה, ובעקבותיו חז"ל, חידוש זה, על עבודת ההשתחויה בעליה לרגל, כחלק מהמפגש עם ה'?

ההשתחויה בתורה

לאמתו של דבר הקושי הגדול הוא להיפך: מדוע התורה אינה דוגלת בהשתחויה לפני ה' ומדוע בפרשת בכורים חזרה ההשתחויה ונהיתה רצויה?

הדבר קשה שבעתים לאור העובדה, שהתורה מכירה מאד בחשיבותה של ההשתחויה - דווקא ביחס לאלהים אחרים. כמעט בכל מקום שמוזכרת עבודת אלהים אחרים, היא מוזכרת באופן של השתחויה: כך בעשרת הדברות **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם** (שמות כ ה), **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם**; וכן בעוד מקומות רבים. עד כדי כך, שחז"ל במסכת סנהדרין (דף סב, ב) מחדשים, שעבודת השתחויה היא העבודה החשובה ביותר ביחס לעבודה זרה, ולכן המשתחויה לה חייב אף אם אין דרך עבודתה בכך (בשונה משאר עבודות שאינו חייב אלא אם דרכה בכך). מדוע אם כן לא נזכרת ההשתחויה כאחת מדרכי העבודה לפני ה', להבדיל?

ההבדל בין צורת העבודה לה' לבין העבודה לאלהים אחרים

אכן, ההשוואה לעבודה זרה - לא רק שאין היא קושיה, אלא ממנה ניתן ללמוד את התשובה. ההבדל בין עבודת ה' לעבודת אלהים אחרים אינו רק בזהות הא-ל הנעבד, אלא זהותו של הא-ל משליכה על אופן העבודה עצמה. כך אומרת התורה בפרשת ראה:

כִּי יִכְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתָּה בְּאֵשׁ לְרִשָּׁת אוֹתָם מִפְּנֵיךְ וְיִרְשָׁת אוֹתָם וְיִשְׁכַּבְתָּ בְּאַרְצָם: הַשְׁמֹר לָהֶם תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשְׁמָדָם מִפְּנֵיךְ וּפְּנֵי

תִּדְרֹשׁ לֹאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם
אֲנִי: לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן לַה' אֱלֹהֵיהָ כִּי כָל תּוֹעֵבֶת ה' אֲשֶׁר שָׁנָא עָשׂוּ לֹאֱלֹהֵיהֶם כִּי
גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֹאֱלֹהֵיהֶם אֶת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲנֹכִי
מֵצֵא אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִסָּף עָלֵיו וְלֹא תִגָּרַע מִמֶּנּוּ:

(דברים יב, כט - לא; ל, א)

על ביאורה המלא של פרשה זו עמדנו במקומה בהרחבה³, אולם כאן נציין בקצרה, כי פרשה זו באה לאחר החידוש הגדול של פרשת ראה, ששם במרכז עבודת ה' ועבודת המקדש את אכילת הקרבנות לפני ה' והשמחה לפניו עם השפעת הגשמי הניתן ממנו לאדם, באופן הנכון והמתוקן. קשה להפריז בעוצמת החידוש שבזה ובמהפכה שהוא מחולל באופן העמידה של האדם לפני ה' ובדרך שבה הוא נדרש לעבוד אותו; במידה מסוימת יש בו ניגוד לתפיסה הטבעית של האדם הרואה את עיקר העבודה ביציאה מתוך החיים הארציים, בויתור והקרבה. הביטוי 'הקרבה' משמש אצלנו בעיקר במובנו המליצי, אך שורשו כמובן בהקרבה של ממש, בתנועה של איבוד, כילוי וויתור על החיים למען עבודת ה'.

אותה 'תפיסה טבעית' שכנגדה יוצאת פרשת ראה, מיוצגת שם על ידי העבודה זרה. הגוים עובדי האלילים אכן עובדים את אלהיהם כפי התפיסה הטבעית והפשטנית של עבודת אלהים, ועם ישראל עלול להתקנא בהם, על התמסרותם והתבטלותם לעבודת האל שלהם, ולראות בעבודת ה' שאינה מתרכזת בויתור ובהקרבת החיים, אלא אדרבה, היא מעצימה אותם, ועוסקת בתיקונם ובהעמדתם לפני ה', כעבודה 'חיוורת' נטולת הוד של מסירות נפש: אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי!

על כך מזהיר הכתוב שלא נתפתה ללמוד מהגוים כיצד יש לעבוד את האל: אותה התמסרות וויתור על החיים למען האל, מגיעה לבסוף לכדי המעשה המזעזע והמתועב של הקרבת הבנים לאל: "כִּי כָל תּוֹעֵבֶת ה' אֲשֶׁר שָׁנָא עָשׂוּ לֹאֱלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֹאֱלֹהֵיהֶם". אם אכן בקצה של אותה הקרבה והתמסרות נמצאת זביחת הבנים והבנות, אות הוא כי כל צורת העבודה הזאת אינה נכונה. לא כך עובדים את האל⁴.

רק אלהים אחרים - "אחרים לעובדיהם", אותם עובדים בעבודה של ביטול גמור, שממנה מידרדרים להקרבת ילדים; את הקדוש ברוך הוא לא יעלה על הדעת לעבוד כך, משום

3. ראה בספרנו 'להתהלך' על דברים. נציין רק, כי ביאורנו המרומז כאן הולך לפי פשוטו של מקרא, וכפי שיבאר שם רמב"ן, שדרשת חז"ל ללמוד מכאן על אופן האיסור של עבודה זרה אינה אלא בדרך הדרש.

4. כמובן, שהדבר מעורר קושי גדול ביחס לעקדת יצחק, אך אין כאן מקומו. (נעמוד על ברמז בהמשך מאמר זה, תחת הכותרת 'העקידה כסמל').

שזהו ייחודו ועליונותו על פני האלהים אחרים, שהוא אינו מבטל את מציאות האדם אלא אדרבה, מכונן איתו ברית של אהבה וידידות.

השתחויה - ביטוי מעודן של הקרבה עצמית

על בסיס הבנה זו ניתן גם להמשיך ולבאר את ענין ההשתחויה. לא בכדי מופיעה העבודה זרה בתורה באופן של השתחויה: זהו הסמל האופייני של עבודה זרה, משום שיש בו את הגרעין הזעיר של הקרבת הבנים והבנות. ההשתחויה מסמלת את הביטול הגמור של האדם כלפי אלוהיו, האדם מאבד את זקיפות קומתו - שהיא הביטוי המובהק לעובדת היותו צלם אלהים ונזר הבריא, "תִּמְשִׁילֶהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו כֹּל שֵׁתָה תַּחַת רַגְלָיו", ונהפך ברגע אחד לאדמת מדרס לרגלי האלהים, חסר חשיבות לחלוטין. בשלבים מתקדמים יותר של אותה התבטלות, האדם מבטא אותה דרך הקרבת היקר לו מכל - בניו ובנותיו, כדי לבטא שאין לו כלום, לא אהבה ולא רחמים ולא חפץ בילדים. כל אלו אינם כלום בפני עבודת האל.

ואכן - אברהם אבינו, בדרכו להעלות את יצחק לעולה, אומר לנעריו: "וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָּה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁכָּה אֵלֵינוּ". בדיבור לנעריו, אברהם 'מעדן' את תכנית העקדה שלו במילה 'ונשתחוה', משום שאכן ההשתחויה היא הביטוי המעודן של הקרבת הבן. יש בה את גרעין ההתבטלות המוחלטת, באופן סמלי.

העקידה כסמל להתבטלות לה' לדורות

נראה כי נבואה נזרקה בפיו של אברהם⁵: אמנם לא מצאנו שאברהם השתחוה בהר המוריה, אך הוא עשה את עבודת ההשתחויה בעוצמה ובאיכות העמוקה ביותר האפשרית. לא היה כמוהו מי שזכה גם להקריב את בנו לאלהיו - וגם לא להקריב. להגיע עד רגע השיא של ההקרבה - "וַיִּשְׁלַח אֲבִרָהָם אֶת יְדֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֶּאֱכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת בְּנוֹ", ולעצור שם: "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה". מדוע? משום שהסמליות הגיעה לפסגתה: כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֵתָהּ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי. ואותו רגע נהפך לביטוי סמלי, עצום ונורא כל כך שיש בכוחו להיות הבסיס לברית אברהם וזרעו לעולם ועד: כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ: כִּי בְּרַךְ אֲבִרָכָה וְהִרְבָּה אֲרִבָּה אֶת זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחוּל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם וַיִּרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שַׁעַר אֲיִכּוֹ: וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי.

העקידה היתה אירוע חד פעמי שנועד לייצר את אותו סמל של התבטלות מוחלטת. יש

5. השווה לדברי רש"י על אתר: "ונשובה - נתנבא שישבו שניהם".

בכוחו לכוון את התודעה הנפשית של ההתבטלות לה', התבטלות שבסופו של דבר אינה מתבטאת באיבוד מציאותו של האדם, אלא בחיבור ובהתכללות שלו עם השי"ת; החיים שלו עצמם הם חיים לפני ה'.

ואכן, כפי שביארנו במאמרנו לפרשת וירא, באירוע זה התייסד החידוש של 'לראות את פני ה' , וכפי שנאמר שם: "וַיִּקְרָא אֲבִרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאָה". המקום הזה, הוא המקום בו עוד יראה ה' ויבחר תמיד את ישראל לו לקרבן. וכיצד? "אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בָּהֶר ה' יִרְאָה". עם ישראל יקריבו את עצמם בכך שהם ייראו לפני ה', וכפי שנצטוו מאוחר יותר: שְׁלוֹשׁ פַּעַמִּים בַּשָּׁנָה יִרְאָה כָּל זְכוּרָה אֶת פָּנֵי ה' אֱלֹקֶיהָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר (דברים טז, טז).

ובדומה למה שמסופר אצל אברהם - "וַיֵּשֶׁא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֹאחֵז בְּסִבָּה בְּקֶרְנָיו, וַיִּלֶּךְ אֲבִרְהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בָּנוֹ", אף ישראל נצטוו בשעה שעולים לרגל במצות - וְלֹא יִרְאָה אֶת פָּנֵי ה' רִיקָם, כל אחד עולה עם קרבן עולה בידו.

ההשתחויה בפרשת ביכורים ובתפילה

אם כך, ההמשך הישיר של העקידה הוא ראיית הפנים והקרבת הקרבן; מה לגבי ההשתחויה? כפי שראינו התורה מסויגת מאד מעבודה זו, משום שלמרות שהיא אינה אלא ביטוי סמלי של התבטלות, עדיין הוא מאפיין של עבודה זרה: הוא חזק וטוטאלי מדי. הוא מופיע רק בסוף התורה, בפרשת כי תבוא, ביחד עם הבאת הביכורים, כפי שהבאנו לעיל. נראה להציע ביאור לדבר, דרך עמידה על חידוש נוסף המתחדש באותו טקס של הבאת הביכורים - הדיבור עם ה': "וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ".

באופן מפתיע, כל עבודת התפילה, הברכה, וכלל הדיבור עם הקב"ה, שהוא אחד הדברים המרכזיים ביותר בעבודת ה' שלנו, בנוכחות ה' בחיינו - אינו מופיע כלל בכל חמשה חומשי תורה. הרעיון של דיבור עם ה' הוא חידוש עצום ועלית מדרגה משמעותית בקשר של האיש הישראלי עם הקב"ה, והוא מופיע רק לקראת סיום התורה - בפרשת ביכורים. כדי להבין מדוע דווקא הבאת הביכורים היא זו שמביאה לחידוש זה יש צורך לעיין בפרשה זו במיוחד⁶. אפשר והוא זה שמאפשר - ואף מחייב, את ההשתחויה, משום שמרגע שהאדם מדבר עם אלהיו הוא כבר אינו בטל כלפיו, ואז - לא רק שההשתחויה אפשרית, אלא היא אפילו מתבקשת. וכפי שאומר המשורר: לְכוּ נִרְנֶנָּה לַה' נִרְיָעָה לְצוֹר יִשְׁעֵנוּ: נִקְדָּמָה פָּנֵינוּ בְּתוֹדָה בְּזִמְרוֹת נִרְיָע לוֹ: אבל מקודם לכן - בָּאוּ נִשְׁתַּחֲוָה וְנִכְרַעָה, נִבְרַכָּה לְפָנֵי ה' עֲשֵׂנוּ⁷.

ואכן, עבודת התפילה גם היא מלווה בכריעות ובהשתחויות, בתחילתה ובסופה. ועם זאת,

6. ראה בספרנו לפרשת כי תבא.

7. ראה על כך במאמרנו לפרק זה בתהלים.

גם שם עדיין היא תחת סייגים רבים. ראשית, אין להשתחוות יותר ממה שציוו חז"ל:

אלו ברכות שאדם שוחה בהן: באבות תחלה וסוף, בהודאה תחלה וסוף, ואם
בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה - מלמדין אותו
שלא ישחה. (ברכות לד, א)

גם בזמן ההשתחויה, יש לסיים אותה עוד קודם שאומרים את השם:

ואמר רבה בר חיננא [סבא] משמיה דרב: המתפלל, כשהוא כורע - כורע
בברוך וכשהוא זוקף - זוקף בשם. אמר שמואל: מאי טעמא דרב - דכתיב: ה'
זוקף כפופים. מתיבי: מפני שמי נחת הוא! - מי כתיב בשמי? מפני שמי כתיב.
(שם יב, א)

דבר נפלא מגלים לנו חז"ל: ה' זוקף כפופים, דווקא הזכרת שמו של ה' מחייבת זקיפות
קומה, ולא כפי שהיה נדמה - שהיא מחייבת הכנעה וכפיפות. זהו אכן חידוש גם בעיני
הגמרא עצמה, המנסה להקשות עליו מהפסוק "מפני שמי נחת הוא", האדם אמור לנחות,
כלומר לרדת ממעמדו מפני שם ה'! והיא עונה: "מי כתיב בשמי? מפני שמי כתיב". תנועת
הכפיפות כלפי ה' היא מורכבת מאד, לפני הזכרת השם האדם נכנע ומתכופף, אולם הזכרת
השם עצמה היא כבר במעמד של זקיפות קומה.

יתכן שהדברים הולמים את המהלך ששרטטנו. האדם רשאי וראוי לו להתבטל לפני ה' כל
עוד ה' אינו ממלא את הסביבה, אולם משעה שהאדם מזכיר את שם ה' ונוכחותו ממלאת
את המרחב, על האדם להזדקף בחזרה על מנת שלא להתבטל לגמרי.

חידושה של ההשתחויה בעליה לרגל על ידי אלקנה

ההתייחסות המורכבת והמסויגת של התורה לתנועת ההשתחויה גורמת לכך שהיא לא
תוזכר בפירוש במצות העליה לרגל, אלא רק 'לראות את פני ה'', ואלקנה הוא זה שמגלה
שבתוך אותה הראות ישנה גם השתחויה. היה אפשר לומר שאלקנה מוסיף תנועה של
התבטלות לה' ומקטין את האדם עוד יותר, אולם לאור הדברים שנתבאר, המבוססים על
מיקומה של ההשתחויה בתורה בפרשת ביכורים, כנתבאר לעיל, ניתן לראות זאת כתנועה
הפוכה: דווקא מתוך העצמת מקומו של האדם ועמידתו לפני ה', יש יותר מקום לתנועת
ההתבטלות שבהשתחויה, משום שהיא אינה מאבדת את מקומו של האדם אלא מחברת
אותו לקב"ה.

ההשתחויה מקיפה את כל סיפורו של הולדת שמואל. היא פותחת את הסיפור כאן,
בעליתו של אלקנה להשתחוות ברגל, היא ממשיכה באמצע הסיפור, כאשר אלקנה וחנה

נפרדים ממשכן שילה על ידי השתחויה - "וַיִּשְׁכְּמוּ בִבְקֹר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיהָ ה'", והיא מסיימת את הסיפור - וַיִּשְׁתַּחֲוּ שָׁם לָהּ. עבודת ההשתחויה מגיעה עם הפצעת אורו של שמואל, משום שהולדתו היא זאת שחידשה את התפילה, ואת הקשר הישיר של האדם מישראל עם הקב"ה. קשר שאינו מבטל את מציאות האדם אלא אדרבה, נותן לו מקום, והוא זה שנותן את ההקשר והמשמעות הנכונה להשתחויה - שאינה מבטלת את האדם לאין ואפס, אלא מחברת אותו לאלהיו. חייו פה על פני האדמה, לא רק שאינם בטלים - אלא הם חשובים כל כך עד שהם נעשים לפני ה'.

מכאן מופיעה ההשתחויה לאורך כל הנביאים והכתובים, עד שהיא מהווה חלק מרכזי בציפיה לבית המקדש, כנוסח תפילת המוספין שהזכרנו - "וְשֵׁם נֶעְלָה וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוּהָ לְפָנֶיהָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעַמִּי רָגְלִינוּ".

במאמר דלעיל ('אלקנה כממשיך דרכו של אברהם אבינו') עמדנו על הדמיון בין אלקנה אבי שמואל, לאברהם אבינו. ניתן לראות בגילוי עבודת ההשתחויה בעליה לרגל, שהתחדשה על ידי אלקנה, כעוד חוליה בשרשרת זו. אברהם חידש 'ונשתחוה ונשובה אליכם', ואת 'בהר ה' יראה', ואלקנה חידש שהשתחויה זו היא חלק מאותה ראית פנים שיש בהר ה'.